
РЕЦЕНЗІЇ. ВІДГУКИ

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію Винничук Ренати Володимирівни «Аксіологічний вимір професійної підготовки магістрів гуманітарної галузі: методологія, теорія, практика»

Рецензована монографія (Винничук Р. Аксіологічний вимір професійної підготовки магістрів гуманітарної галузі: методологія, теорія, практика : монографія / Рената Винничук. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. – 494 с.) є актуальною; у ній відображений аналіз аксіологічних засад сучасної освіти в поліпредметному науковому дискурсі, охарактеризовано університет як скарбницю освітніх цінностей і навчально-дослідницький заклад професійної підготовки магістрів гуманітарної галузі, виокремлено технологічні основи та організаційно-педагогічні умови підготовки магістрів гуманітарної галузі на аксіологічних засадах.

У монографії на основі ідей і положень синергетичного, системного, аксіологічного, культурологічного, особистісного, діяльнісного та компетентісно-професійного наукових підходів обґрунтовано методолого-теоретичні й організаційно-педагогічні засади процесу професійної підготовки магістрів гуманітарної галузі (спеціальностей 031 Релігієзнавство, 032 Історія та археологія, 034 Культурологія, 033 Філософія, 035 Філологія) та запропоновано авторське бачення системи підготовки магістрів галузі з урахуванням сучасних соціокультурних, наукових і технологічних вимог до розвитку особистісних і професійних цінностей фахівця впродовж життя.

Авторка дослідження, пояснюючи актуальність формування загальнолюдських і професійних цінностей сучасної молоді низкою чинників, зокрема, нинішнім станом українського суспільства, коли в умовах існування гострих проблем його духовного оздоровлення й відродження відбувається інтенсивний пошук цивілізаційних орієнтирів розвитку, метою діяльності закладів вищої освіти визначає професійну підготовку фахівців через призму загальнолюдських гуманістичних цінностей: ідеалів добра, правди, краси, справедливості, совісті, людської гідності та реалізація місії українського національного виховання шляхом прищеплення молодій людині відданості цим ідеалам, формування в неї моральної готовності і вміння боротися зі злом, розвінчувати його та з цих позицій оцінювати свої вчинки, шанобливо ставитись до національних вартостей, наполегливо оволодівати ціннісними основами тієї професії, до якої визначено покликання. Акцентуючи на тому, що на вирішення освітніх завдань становлення сучасної молоді спрямовано Національну доктрину розвитку освіти України у XXI столітті, Закони України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Національну програму виховання дітей та учнівської молоді в Україні, положення Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти, вимоги низки інших важливих державних документів (Концепція безперервної системи національного виховання, Концепція позакласної виховної роботи в загальноосвітній школі, Концепція Нової школи тощо), вона справедливо зазначає, що нові завдання потребують сутнісного оновлення наукових підходів та технологій професійної підготовки в закладах вищої освіти,

тому першочерговою постає проблема модернізації змісту університетської гуманітарної освіти, яка має органічно поєднувати різнопланові особистісно й соціально відповідні аксіологічні аспекти. Підґрунтям такого оновлення Р. Винничук убачає глибоке усвідомлення й використання загальнолюдських і професійних цінностей як основних орієнтирів життя молодшої людини, особливо на відповідальному етапі навчання в магістратурі. Отже, проблема аксіологічних засад професійної освіти в нашому суспільстві, на її думку, сьогодні постає досить гостро, адже формування високої якості фахівців, їхнього професіоналізму, заснованого на відповідних цінностях, вагомо впливає на людський потенціал нації загалом та на індивідуальну долю кожного студента зокрема.

Системний аналіз Р. Винничук розлогого комплексу наукової літератури уможливив висновок, що проблема організації педагогічного процесу на аксіологічних засадах належить до актуальних проблем сучасної педагогіки і теорії професійної освіти. Аспекти цієї проблеми розкриті в працях відомих педагогів: педагогічний процес як цілісну систему охарактеризовано в наукових працях П. Блонського, Ю. Бабанського, Т. Ільїної, Г. Костюка, В. Краєвського, Н. Мойсеюк, Ф. Корольова, В. Лозової, Л. Новикової, І. Підласого, В. Ягупова та ін.; думки щодо усвідомлення педагогічного процесу як органічного поєднання навчання та виховання висловлено М. Бунаковим, В. Вахтеревим, П. Каптеревим, П. Лесгафтом, С. Миропольським, В. Стоюніним, С. Золотухіною, В. Каширіним, Б. Коротяєвим, П. Підкасистим, О. Поповою, В. Сластьоніним, М. Сметанським та ін. Теоретико-методологічні основи ціннісної проблематики у системі вищої освіти розкриті в роботах І. Беха, Л. Ваховського, О. Вишневського, В. Галузинського, М. Євтуха, П. Ігнатенка, І. Зязюна, В. Кременя, М. Никандрова, Н. Ничкало, В. Огнев'юка, З. Равкіна, О. Савченко, О. Сухомлинської, В. Ткаченка, Н. Ткачової; питання ціннісного наповнення змісту педагогічного процесу в сучасних університетах висвітлені О. Бондаревською, С. Гончаренком, В. Караковським, Л. Кравченко, Ю. Мальованим, В. Зінченком, Є. Ямбургом та ін.

Водночас авторкою з'ясовано, що наявні дослідження проблеми формування ціннісних орієнтацій магістрантів, проведені в контексті парадигми університетської професійної освіти, не повною мірою відповідають реаліям сьогодення, адже процес формування загальнолюдських і професійних цінностей у студентів тих університетів, які зорієнтовані на професійну підготовку, досі ще не був основним завданням спеціальних самостійних наукових робіт. Освітні ж пріоритети, з одного боку, мають узгоджуватися з домінуючими на сучасному етапі розвитку суспільства соціальними цінностями гуманістичної спрямованості, а з іншого – відповідати специфіці професійної підготовки, забезпечувати її орієнтацію на пошук і втілення на практиці оптимальних шляхів трансляції кожній особистості актуальних соціальних цінностей, на впровадження зазначених цінностей першочергово для фахівців гуманітарної галузі – філософів, істориків, релігієзнавців, філологів, культурологів.

Саме аксіологічний підхід дає можливість зробити об'єктивний аналіз провідних тенденцій розвитку сучасного суспільства й у світлі цього переосмислити першочергові для сьогодення університету освітні завдання, визначити сучасні ціннісні пріоритети. Реалізація аксіологічного підходу в умовах динамічних соціальних змін дозволяє на етапі підготовки в університеті сформувати у майбутніх фахівців гуманітарної галузі персональні системи цінностей, які найбільшою мірою відповідатимуть їхнім індивідуальним потребам, життєвим цілям, інтересам, стимулюючи набуття ними досвіду соціально корисної діяльності й поведінки, адекватної самооцінки, саморозвитку й самоактуалізації соціально відповідних потреб, їх узгодженню з інтересами всього суспільства.

У сучасному світі, як з'ясовано в пропонованому монографічному дослідженні, становлення загальнолюдської культури розуміють як прийняття всіма членами міжнародного співтовариства певної загальної системи цінностей на засадах взаємозв'язків регіональних

і національних культур, які стають усе більше взаємозалежними, тому що культурні досягнення в тих або інших регіонах в умовах зростаючої глобальної цілісності планети швидко поширюються; одночасно настає принципово новий етап глобалізації гуманістичних цінностей у світовому освітньому просторі. Проте спостережено, що розвиток світової культури на рубежі ХХ-ХХІ ст. супроводжується також зростанням уваги до національних культур, адже подолано обмеженість європоцентристського погляду, коли техногенну європейську культуру й відповідні цінності вважали провідними, базисними стосовно всіх інших – регіональних, національних, особистісних. Такі тенденції зумовлюють загострення інтересу до аксіологічних засад провідних процесів культуротворення, серед яких освіта займає чільне місце.

З огляду на дискусійність питання про сутність «науки про цінності», у пропонованій праці визначено актуальним проведення раціонального аналізу надбань із проблем цінностей у аспекті розуміння предмета аксіології як самостійної науки та добір технологічних засобів її дослідження; виокремлено бачення аксіології як такої наукової сфери, що має особливий і своєрідний предмет дослідження – цінності, які знаходяться поза межами фізичної реальності, входять до сфери психічних переживань і соціальних оцінок особистості і тому є досить складними, але необхідними для вивчення, пізнання й розвитку.

На підставі даних аналізу матеріалів вітчизняного й зарубіжного досвіду аксіологічної освіти Ренатою Винничук рекомендовано для практичного впровадження в освітню галузь України низки її моделей, розроблених на основі європейського (польського, німецького, швейцарського досвіду), які можуть бути застосовані для формування, діагностування та розвитку ціннісних орієнтацій, зокрема, студентської молоді, підвищення якості професійної освіти та зростання відповідальності майбутніх фахівців під час набуття фахових компетентностей в університетах; зразків освітньої політики та провідних тенденцій підвищення якості європейської вищої освіти у розрізі культурної диверсифікації й розвитку полікультурних цінностей фахівців; матеріалів окремих спецкурсів, навчально-методичних комплексів і програм як бази для створення методичних вказівок, навчальних посібників і підручників у сфері аксіологічної освіти.

Заслуговує на увагу також те, що в представленій роботі оновлено бачення моделі університету як осередку освітньої і дослідницької діяльності, що може зробити людину культурною, узгодити її якості і особистісні цінності з вимогами часу; проведено осмислення соціокультурного феномену сучасного університету в контексті аксіологічних засад вищої гуманітарної освіти на підставу аналізу відомих освітніх концепцій розуміння його ролі в формуванні теоретичних, методологічних, ціннісних настанов, способів трансляції культури й соціалізації особистості. Місією університету нині є триєдність навчання, наукових досліджень, розвитку особистості, проте аксіологічна визначеність сучасної університетської освіти у вимірах глобалізації та євроінтеграції суттєво трансформувалася, особливо на магістерському рівні освіти, який був і залишається провідним; компетентнісна ж підготовка майбутніх магістрів в університетах реалізується у більшості випадків комплексом інноваційних технологій контекстно зорієнтованої освіти, коли перевагу надають поєднанню актуальних для сучасної освіти дидактичних засобів, форм і методів відповідно обраної галузі знань на компетентнісно-аксіологічних засадах. Значущими визначено цінності мультикультурності особистості магістрантів (розвиток громадянина, здатність до критичного аналізу, мобільність як ознака інтеграції в освітні стандарти й навчальні плани міжнародного значення, готовність до швидких і несподіваних змін).

Увиразнює роботу системне узагальнення типових елементів (мети, структур компетентностей різних типологічних груп, традиційних та інноваційних технологій розвитку комплексу цінностей магістрів), універсальних для освітньо-професійних програм спеці-

альностей 031 Релігієзнавство, 032 Історія та археологія, 033 Філософія, 034 Культурологія, 035 Філологія та висновок дослідниці стосовно того, що застосування контекстного аналізу – сукупності принципів, прийомів і процедур, спрямованих на систематичне виділення й опис контекстів основних гуманітарних явищ і процесів – може стати основою цілісного усвідомлення магістрантом не лише обраної конкретної наукової теми, а й усієї спеціальності чи галузі знань загалом, підґрунтям для розробки й упровадження організаторами системи і технологій підготовки магістрів гуманітарної галузі на аксіологічних засадах. До гуманітарних технологій підготовки відносно універсальні моделі (способи) реалізації позитивних міжособистісних відносин, які забезпечують збереження і зміцнення особистісної цілісності фахівця, відповідності його ціннісних орієнтацій запитам суспільства загалом та ринкові праці зокрема, породжують таку освітню ситуацію, за якої цілі ставляться однозначно, зберігається можливість об'єктивних поетапних вимірювань та підсумкової оцінки досягнутих результатів; перспективними для процесу підготовки магістрів гуманітарної галузі визначено педагогічні технології, спрямовані на розвиток цінностей професійної діяльності (модульні, тьюторські, персоналізовані, індивідуальні).

У монографічному дослідженні акцентовано необхідність упровадження технології наскрізного педагогічного моніторингу, у якому вагомою визначено оцінку сформованості цілісного світосприйняття, фіксацію креативних проявів, активності особистості в інтегративно-аксіологічному пізнанні соціально-професійної дійсності. Р. Винничук наголошує: безперервне, тривале спостереження й управління навчальним процесом підготовки має бути зорієнтованим на отримання науково обґрунтованої інформації про хід і результати обраного для дослідження її аспекту, що передбачає організацію контролю у формі динамічної інформаційної системи, яка постійно оновлюється й поповнюється на основі безперервного стеження за станом і розвитком основних процесів відповідно до сукупності визначених показників з метою вироблення управлінських рішень для коригування небажаних диспропорцій та прогнозування її подальшого розвитку. В умовах кредитно-модульної системи підготовки магістрів механізмом дослідження якості навчальних досягнень студентів нею обрано встановлення кількісної сумарної оцінки на кожному етапі, що фіксується у набраній кількості балів за всі види запланованих робіт та становить актуальний рейтинг у межах відповідного рівня освіти.

Незаперечним позитивом праці є ілюстрація теоретичних аспектів емпіричним матеріалом: з метою констатувального вимірювання стану готовності майбутніх магістрів гуманітарної галузі до розвитку системи гуманістичних цінностей авторкою було використано факторно-критеріальне оцінювання, де параметром обрано цілісну сукупність професійних цінностей фахівців; його конкретизовано у вигляді сукупності складних властивостей (факторів) і простих властивостей (критеріїв). Розроблену в рамках проблеми дослідження програму діагностики у процесі вимірювання стану сформованості аксіологічних компонентів компетентності магістрів гуманітарної галузі базовано на методах анкетування, спостереження, аналізу наукових дослідницьких робіт, есе, опитування, експертних оцінок дослідницьких проектів тощо. Система логічних рівнів (високого, достатнього, середнього, низького) стала підґрунтям з'ясування готовності магістрантів до реалізації аксіологічних аспектів майбутньої професії. З метою виявлення реальної потреби реалізації розроблених аксіологічних засад в освітньому процесі підготовки магістрів гуманітарної галузі у низці вітчизняних університетів проведено пілотне й констатувальне дослідження; виявлено особистісне ставлення магістрантів до загальнолюдських і професійних цінностей широко застосовано комп'ютерні методи квантифікування даних експерименту. Аналіз авторкою отриманих пропедевтичних даних констатувального експерименту уможливив загальний

висновок щодо необхідності концептуального обґрунтування й побудови системи підготовки магістрів гуманітарної галузі на аксіологічних засадах, що становитиме перспективи обраного напрямку наукового дослідження.

Матеріал монографії Р. В. Винничук вдало структуровано; список літературних джерел містить 448 позицій. Заслужують схвалення додатки із представленням довідкових матеріалів, наприклад, зразків тих освітньо-професійних та освітньо-наукових програм підготовки магістрів гуманітарних спеціальностей у вітчизняних університетах, що використані для аналізу в основному тексті. Дослідження містить низку практичних рекомендацій щодо розроблення змісту універсальних дисциплін підготовки магістрів гуманітарної галузі на аксіологічних засадах. Монографія може бути рекомендованою вченим, викладачам, докторантам, аспірантам, магістрантам, організаторам професійної підготовки, вчителям, методистам, студентам гуманітарних спеціальностей і спеціалізацій.

Петро Кравченко – доктор філософських наук, професор, декан факультету історії та географії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка,

Світлана Амеліна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології і перекладу Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ),

Віктор Стрельніков – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри філософії та економіки освіти Полтавського ОППО ім. М.В. Остроградського.